

פרק ל"ח - השלכת ירמיהו לבור

ר' דוד סבתו

פרק זה הוא המשך ישיר של הפרק הקודם ויש ללמוד את שני הפרקים כיחידה אחת. הרבה מהאירועים שראינו בפרק ל"ז חוזרים על עצמם בפרק ל"ח, וצריך אם כן לשאול מה התחדש בפרקנו. נקודת הסיום של פרקנו היא החורבן. זאת אומרת שהפרק שלנו הוא הרגע האחרון לפני החורבן, וצריך לקרוא אותו באור הזה. נציג תחילה את חלקי הפרק:

1. פסוקים א'-ג': שמיעת דברי ירמיהו.
2. פסוקים ד'-ו': בקשת המתת ירמיהו וזריקתו לבור.
3. פסוקים ז'-י"ג: הצלת ירמיהו.
4. פסוקים י"ד-כ"ח: המפגש האחרון בין ירמיהו לצדקיהו.

(א) וישמע שפטיה בן מתן ונגדליהו בן פשחור ויוכל בן שלמיהו ופשחור בן מלפיה את הדברים אשר ירמיהו מדבר אל כל העם לאמר: ס (ב) זה אמר ה' הישב בעיר הזאת ימות בתרב ברעב ובדבר והיצא אל הפשדים יחיה וחייה וחייה לו נפשו לשלל וחי: ס (ג) זה אמר ה' הנתן תנתן העיר הזאת ביד מלך בכל ולכדה.

(ד) ויאמרו השרים אל המלך יומת נא את האיש הזה כי על כן הוא מרפא את ידי אנשי המלחמה הנשארים בעיר הזאת ואת ידי כל העם לדבר אליהם פדברים האלה כי האיש הזה איננו דרש לשלום לעם הזה כי אם לרעה: (ה) ויאמר המלך צדקיהו הנה הוא בידכם כי אין המלך יוכל אתכם דבר: (ו) ויקחו את ירמיהו וישלכו אתו אל הבור מלפיהו בן המלך אשר בחצר המטרה וישלחו את ירמיהו בחבלים ובבור אין מים כי אם טיט ויטבע ירמיהו בטיט.

(ז) וישמע עבד מלך הכושי איש סרים והוא בבית המלך כי נתנו את ירמיהו אל הבור והמלך יושב בשער בנימן: (ח) ויצא עבד מלך מבית המלך וידבר אל המלך לאמר: (ט) אנני המלך הרעו האנשים האלה את כל אשר עשו לירמיהו הנביא את אשר השליכו אל הבור וימת תחתיו מפני הרעב כי אין הלחם עוד בעיר: (י) ויצוה המלך את עבד מלך הכושי לאמר קח בידך מזה שלשים אנשים והעלית את ירמיהו הנביא מן הבור בטרם ימות: (יא) ויקח עבד מלך את האנשים בידו ויבא בית המלך אל תחת האוצר ויקח משם בלוי הסחבות סחבות ובלוי מלחים וישלחם אל ירמיהו אל הבור בחבלים: (יב) ויאמר עבד מלך הכושי אל ירמיהו שים נא בלואי הסחבות והמלחים תחת אצלות גדיך מתחת לחבלים ויעש ירמיהו כן: (יג) וימשכו את ירמיהו בחבלים ויעלו אתו מן הבור וישב ירמיהו בחצר המטרה.

(יד) וישלח המלך צדקיהו ויקח את ירמיהו הנביא אליו אל מבוא השלישי אשר בבית ה' ויאמר המלך אל ירמיהו שאל אני אתך דבר אל תכחד ממני דבר: (טו) ויאמר ירמיהו אל צדקיהו כי אניגיד לך הלוא המת תמיתני וכי איעצך לא תשמע אלי: (טז) וישבע המלך צדקיהו אל ירמיהו בסתר לאמר חי ה' את אשר עשה לנו את הנפש הזאת אם אמיתך ואם אתנך ביד האנשים האלה אשר מבקשים את נפשך: ס (יז) ויאמר ירמיהו אל צדקיהו זה

אמר ה' אלהי צבאות אלהי ישראל אם יצא תצא אל שרי מלך בבל וחייתה נפשך והעיר הזאת לא תשרף באש וחייתה אתה וביתך: (יח) ואם לא תצא אל שרי מלך בבל ונתנה העיר הזאת בידי הפשדים ושרפוה באש ואתה לא תמלט מידם: ס (יט) ויאמר המלך צדקיהו אל ירמיהו אני דאג את היהודים אשר נפלו אל הפשדים פן יתנו אתי בידם והתעללו בי: פ (כ) ויאמר ירמיהו לא יתנו שמע נא בקול ה' לאשר אני דבר אליך ויטב לך ויחזי נפשך: (כא) ואם מאן אתה לצאת זה הדבר אשר הרעני ה': (כב) והנה כל הנשים אשר נשארו בבית מלך יהודה מוצאות אל שרי מלך בבל והנה אמרות הסיתוף ויכלו לך אנשי שלמך הטבעו בבץ רגלך נסגו אחר: (כג) ואת כל נשיך ואת בניך מוצאים אל הפשדים ואתה לא תמלט מידם כי בידי מלך בבל תתפש ואת העיר הזאת תשרף באש: פ (כד) ויאמר צדקיהו אל ירמיהו איש אל ידע בדברים האלה ולא תמות: (כה) וכי ישמעו השרים כי דברתי אתך ויבאו אליך ואמרו אליך הגידה נא לנו מה דברת אל המלך אל תכחד ממנו ולא נמיתך ומה דבר אליך המלך: (כו) ואמרת אליהם מפיל אני תחנותי לפני המלך לבלתי השיבני בית יהונתן למות שם: פ (כז) ויבאו כל השרים אל ירמיהו וישאלו אתו ויגד להם ככל הדברים האלה אשר צוה המלך ויחשו ממנו כי לא נשמע הדבר: פ (כח) וישב ירמיהו בחדר המטרה עד יום אשר נלכדה ירושלים ס והיה כאשר נלכדה ירושלים.

גם בפרק שלנו וגם בפרק הקודם לו, מאשימים את ירמיהו ובעקבות האשמה זורקים אותו - בפרק הקודם הוא מושלך לכלא וכאן הוא מושלך לבור. בשני הסיפורים, צדקיהו מתערב ומוציא אותו מהמקום אליו הושלך. בנוסף, בשני הפרקים יש מפגש בין ירמיהו לצדקיהו ביחס למצור וביחס לדבר ה'. אם כן, מה בין הפרקים? מה השתנה?

"וישמע שפטיה בן מתן וגדליהו בן פשחור ויכול בן שלמיהו ופשחור בן מלכיהו את הדברים אשר ירמיהו מדבר אל כל העם לאמר" - בין רשימת השרים שמאשימים את צדקיהו, יוכל בן שלמיהו הוא השליח של צדקיהו לירמיהו לשאול את דבר ה'.

בפרק כ"א מסופר על השליחות של פשחור בן מלכיהו לירמיהו במצוות צדקיהו. בסיפור זה נאמר: "ואל העם הזה תאמר כה אמר ה' הנני נתן לפניכם את דרך החיים ואת דרך המוות. הישב בעיר הזאת ימות בחרב וברעב ובדבר והיוצא ונפל על הפשדים הצרים עליכם וחייה וחייתה לו נפשו לשלל" [ח-ט]. הפסוקים הללו מכילים את אותו התוכן שנאמר בפרקנו, וגם הדמות בשני האירועים זהה. ירמיהו אינו מסתפק באמירה לשרים בחדרי חדרים, ובפרקנו הוא פונה אל העם ואומר שהיוצא אל הכשדים יחיה.

"ויאמרו השרים אל המלך יומת נא את האיש הזה כי על כן הוא מרפא את ידי אנשי המלחמה הנשארים בעיר הזאת ואת ידי כל העם לדבר אליהם כדברים האלה כי האיש הזה איננו דרש לשלום לעם הזה כי אם לרעה" - השרים מאשימים את ירמיהו בסעיף שעונשו מוות - פגיעה ברוח הלחימה בזמן מצור. בפרק ל"ז ירמיהו מואשם בנפילה פרטית אל הכשדים, וכאן ההאשמה הרבה יותר חמורה, הוא פונה לכל העם וממילא ההשפעה רחבה יותר.

תגובת ירמיהו כלפי ההאשמה בפרק ל"ז היא 'שקר', אך כאן הוא לא מגיב. הסיבה לכך היא שההאשמה בפרקנו היא אמת לאמיתה. ירמיהו משכנע את העם ליפול לידי הכשדים לא מתוך בגידה, אלא להפך. מסיבה זו ירמיהו לא יפול ומתנגד בכל תוקף שאיננו נופל, משום שהוא לא עוזב את העם בשעת הצרה ועד הרגע האחרון מנסה לשכנע לצאת לידי הכשדים.

דברי השרים מתחלקים לשנים - קודם כל, הם מתארים את המציאות שהוא מרפה ידי הלוחמים, ואחר כך הם מוסיפים גם הערכה על כוונתו - הוא דורש רעת העם. העובדה שירמיהו מתעקש שאיננו

נופל היא הראיה שאינו דורש זאת מהאחרים. זו המורכבות - ירמיהו מטיף לנפילה לכשדים אך הוא עצמו מתעקש שאיננו נופל.

בפרק כ"ו למדנו על נבואה של ירמיהו לעם שאיננה מוצאת חן בעיני השומעים וגם שם מאשימים אותו בעוון מוות - "וַיֹּאמְרוּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבָאִים אֶל הַשָּׂרִים וְאֶל כָּל הָעָם לֵאמֹר מִשְׁפַּט מוֹת לְאִישׁ הַזֶּה כִּי נָבֵא אֶל הָעִיר הַזֹּאת כְּאִשֶּׁר שָׁמַעְתֶּם בְּאָזְנֵיכֶם" [כא, יא]. כאן ירמיהו נמצא בנקודת זמן הרבה יותר בעייתית והרבה יותר מאוחרת. מדובר בהמשך אותה מגמה שירמיהו דורש את שלום העיר, אלא שכאן הברירה הרבה יותר מוגבלת - לצאת מהעיר או להשאר בעיר.

תגובתו של צדקיהו היא: "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ צְדָקְיָהוּ הִנֵּה הוּא בְיַדְכֶם כִּי אֵין הַמֶּלֶךְ יוּכַל אֶתְכֶם דַּבֵּר". מדברי צדקיהו עולה שהוא לא יכול להתנגד לדברי השרים. אנו יודעים שצדקיהו מאמין בירמיהו, אך אין לו ברירה משום שהמשפט על דברי ירמיהו הוא מוות.

"וַיִּקְחוּ אֶת יִרְמְיָהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר מְלִכְיָהוּ בֶן הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחֹצֵר הַמִּטְרָה וַיִּשְׁלְחוּ אֶת יִרְמְיָהוּ בְּחַבְלִים וּבְבוֹר אֵין מַיִם כִּי אִם טִיט וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ בְּטִיט" - אם משפט ירמיהו הוא מוות, למה לא הורגים אותו? משליכים את ירמיהו באמצעות חבלים לבור. אולי זה מבטא את הרתיעה שיש בקרב השרים. הם תקיפים בדיון, אך הם גם ראו שדברי ירמיהו מתקיימים ולכן הספק מנצנץ בליבם. השלכת ירמיהו מזכירה את השלכת יוסף - "וַיִּדְנוּ אֶל תְּהֵי בּו" [בראשית לז, כז], נסיון לגרימת מוות בעקיפין בלי שהאשמה תוטל עליהם. אם בפרק הקודם בעקבות האשמה שמים את ירמיהו בכלא, כאן אין מדובר בבור של כלא גרידא, אלא בבור של מוות - "ויטבע ירמיהו בטיט". העונש הרבה יותר חמור בגלל שהמעשה הרבה יותר חמור.

"וַיִּשְׁמַע עֶבֶד מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי אִישׁ סָרִיס וְהוּא בְּבֵית הַמֶּלֶךְ כִּי נִתְּנוּ אֶת יִרְמְיָהוּ אֶל הַבּוֹר וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר בְּנֵימֵן" - יחד עם כל השמות המוכרים, מופיע איש עלום - עבד מלך הכושי. 'עבד מלך' - יש אומרים שזה שמו ויש אומרים שזה תפקידו, והוא היחיד שמציל את ירמיהו. 'הכושי' - מקובל שמלכים לקחו עבדים זרים שהיו משרתים בבית המלך. דווקא עבד זה הוא שמשנה את פני הסיפור ומציל את ירמיהו. כל השרים שבויים בקונספציה דתית שגויה ולכן לא יכולים לקבל את דברי ירמיהו, ודווקא מישהו חיצוני יכול לראות את המצב בראיה מפוקחת יותר ולכן הוא פונה למלך על מנת להציל את ירמיהו. העבד הוא היחיד שרואה את השרים זורקים את ירמיהו, לא אכפת להם שהוא נמצא משום שהוא עבד כושי - מעין אדם בלתי נראה שאין להתייחס אליו, אך בסוף הוא שמציל את חיי ירמיהו.

המלך יושב בשער בנימין, השער שממנו ניסה לצאת ירמיהו בפרק הקודם. הכושי אומר למלך: "אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ הֲרָעוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשׂוּ לְיִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא אֶת אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֶל הַבּוֹר וַיָּמָת תַּחֲתָיו מִפְּנֵי הָרָעַב כִּי אֵין הַלֶּחֶם עוֹד בְּעִיר". פסוק זה קצת קשה. מה הוא מחדש למלך? ומה פירוש סוף הפסוק? הפסוק קשה.

"וַיִּצְוֶה הַמֶּלֶךְ אֶת עֶבֶד מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי לֵאמֹר קַח בְּיָדְךָ מִזֶּה שְׁלִשִׁים אָנָשִׁים וְהַעֲלִיתָ אֶת יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא מִן הַבּוֹר בְּטָרֶם יָמוּת" - עבד מלך הכושי הוא זה שמנהל את מבצע החילוץ. לא ברור למה צריך שלושים אנשים - רש"י מציע שהיו חלשים עד שהיו צריכים שלושים אנשים, אחרים מפרשים שזו מעין הסוואה או קבוצה גדולה על מנת למנוע הפרעה.

יש פירוט נרחב של התהליך: "וַיִּקַּח עֶבֶד מֶלֶךְ אֶת הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וַיָּבֵא בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶל תַּחַת הָאוֹצָר וַיִּקַּח מִשָּׁם גְּלוּי סְחָבוֹת וּגְלוּי מְלָחִים וַיִּשְׁלַח אֶל יִרְמְיָהוּ אֶל הַבּוֹר בְּחַבְלִים". 'מלחים' כנראה פירושו סוג של בלאי (הארץ כבגד תבלה והשמים כעשן נמלחו). בסופו של דבר מעשה ההצלה מצליח: "וַיֹּאמֶר עֶבֶד מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי אֶל יִרְמְיָהוּ שִׁים נָא בְּלוֹאֵי הַסְּחָבוֹת וְהַמְּלָחִים תַּחַת אֲצִלוֹת יְדֶיךָ מִתַּחַת לַחַבְלִים וַיַּעַשׂ יִרְמְיָהוּ כֵן. וַיִּמְשְׁכוּ אֶת יִרְמְיָהוּ בְּחַבְלִים וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ מִן הַבּוֹר וַיִּשָּׁב יִרְמְיָהוּ בְּחֹצֵר הַמִּטְרָה".

פירוט הסיפור מפתיע ולא מובן. כפי שכבר אמרנו, סיפור ההשלכה לבור מזכיר את סיפור השלכת יוסף לבור. ישנם מספר מקומות שבהם יש הקבלה בין יוסף לירמיהו, וזה אחד מהם. הקשר הבולט הוא שמדובר בהשלכתו של אדם לבור, ובשני המקרים ההשלכה בגלל נובעת מכך שהוא אומר דברים שלא מוצאים חן בעיני השומעים.

נתבונן בסיפור ההשלכה של יוסף [בראשית לז, יב-כ]:

(יב) וַיִּלְכוּ אֶחָיו לְרַעוֹת אֶת צֹאן אֲבֵיהֶם בְּשָׂכָם: (יג) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלוֹא אָחִיךָ רְעִים בְּשָׂכָם לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הַנְּנִי: (יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אָחִיךָ וְאֵת שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהַשְׂבָּנִי דָּבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מִעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׂכֵמָה: (טו) וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תַעֲהָ פְשָׁדָה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה תִּבְקֶשׁ: (טז) וַיֹּאמֶר אֶת אָחִי אָנֹכִי מִבְּקֶשׁ הַגִּידָה נָא לִי אֵיפֹה הֵם רְעִים: (יז) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׂמַעְתִּי אֲמָרִים נִלְכָה דַּתְיָנָה וַיִּלְךְ יוֹסֵף אַחֵר אֶחָיו וַיִּמְצְאֵם בְּדֹתָן: (יח) וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מִרְחֹק וַיִּבְטְרוּם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַפְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ: (יט) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אֶחָיו הִנֵּה בָעַל הַחֲלֹמוֹת הַלְזָה בָּא: (כ) וְעַתָּה לָכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנִשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאָמְרָנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלְתָהוּ וְנִנְרָאָה מֶה יִהְיֶה חֲלֹמֹתָיו:

יוסף נשלח לדרוש את שלום אחיו ואת שלום הצאן. הוא הולך ומחפש את אחיו, פוגש איש זר, ואומר לו את המשפט שהפך למושג: 'את אחי אנכי מבקש', יוסף מחפש את אחיו במובן העמוק של המילה. יוסף שומע שאחיו הלכו דת'ינה, אך הוא מתעקש להפגש עם אחיו על אף שהם 'נסעו מזה'.

סיפור זה הוא טרגי - אחי יוסף כועסים על יוסף ובצדק, יוסף הולך לדרוש את שלום אחיו, אך אחיו חושבים שהוא מגיע לספר עוד חלום - 'הנה בעל החלומות הלזה בא'. הדבר מודגש בכתוב, שהרי הם אומרים כך כבר כשרואים אותו מרחוק, עוד לפני שהוא מגיע.

החלק הראשון של הפרשה מתחיל בתמונה אידיאלית: "אֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעַת עָשָׂר שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת אֶחָיו בְּצֹאן" [לז, ב] - כולם רועים ביחד. החלק השני מתחיל בכך שאחי יוסף הולכים לרעות בשכם, הם כבר לא רועים יחד. יוסף רוצה לתקן את המצב ודורש את שלומם. אחי יוסף לא מחכים רגע אחד שיפתח פיו וידרוש שלומם, וכבר זורקים אותו לבור. גם אם הוא היה מדבר הם לא היו שומעים אותו, משום שהם לא מוכנים לשמוע. זו הטררגדיה של הסיפור - בזמן שיוסף רוצה לתקן הם כבר לא מוכנים לשמוע. זהו גם הסיפור של ירמיהו. השרים אומרים שירמיהו אינו דורש בשלום העיר, כמו יוסף שרוצה לדרוש בשלום אחיו. ההשלכה לבור נובעת מאי ההבנה של טוהר הכוונות.

המניע לזריקת יוסף לבור הוא 'ידינו אל תהי בו', כך אפשר להבין גם את ההשלכה לבור שבפרקנו. בשני הסיפורים יש גורם אחראי - בסיפור של יוסף הגורם האחראי הוא ראובן. ראובן, שהוא הבכור ועליו מוטלת ההחלטה, אינו מסוגל לעמוד בלחץ ומנסה לדחותם בדברים. גם בסיפור שלנו, צדקיהו הוא הגורם האחראי שאיננו מסוגל לעמוד בלחץ. אין מדובר בכעס הציבור וחוסר ההבנה שלו, אלא גם אי עמידה בפרץ של הגורם האחראי.

הכתוב מקשר את שני הסיפורים בביטוי "אין בו מים". וידועים דברי חז"ל - מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. בסיפור שלנו יש בבור טיט, בשני המקרים הבור מהווה סכנת נפשות. בשני הסיפורים יש משהו אחר שגם מוציא אותו מן הבור - לפי אחד מהפירושים ישמעאלים, גורמים זרים, הם שמוציאים את יוסף מן הבור, כמו עבד מלך הכושי. אבל יש גם הבדל גדול בין הסיפורים - אצל יוסף האנשים המצילים עושים זאת להנאת עצמם, ואילו כאן מדובר באדם שמציל ממניע מוסרי ונעלה. הפסוק המופיע אצלנו: "וַיִּמְשְׁכוּ אֶת יִרְמְיָהוּ בְּחַבְלִים וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ מִן הַבּוֹר", הוא כמעט העתקה של הנאמר אצל יוסף: "וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר".

יש משהו מהותי בקשר שבין ירמיהו ליוסף. יוסף הוא שמכין את הדרך לגלות ומאפשר לעם לחיות בגלות. במידה מסוימת, זה גם תפקידו של ירמיהו שאומר לעם בבבל לשמוע על הקיום בגולה.

"וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ צְדָקְיָהוּ וַיִּקַּח אֶת יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא אֲלֵיו אֶל מְבוֹא הַשְּׁלִישִׁי אֲשֶׁר בְּבַיִת ה' וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל יִרְמְיָהוּ שְׂאֵל אֲנִי אֶתְּךָ דָּבָר אֶל תְּכַחַד מִמֶּנִּי דָּבָר" - גם המפגש הזה מקביל למפגש של צדקיהו עם ירמיהו בפרק הקודם. בפרק הקודם, מוקד המפגש הוא 'ביד מלך בבל תנתן', ואילו בפרקנו יש אריכות בהצלת צדקיהו. אם בפרק הקודם היה נראה שאין תקווה, כאן ירמיהו אומר שיש סיכוי. כיצד יתכן שהמצב השתנה? הרי מדובר בשלב יותר מאוחר!

בפרק הקודם המלך אומר: "היש דבר מאת ה'" והתשובה היא "יש" - השאלה והתשובה הולמות אחת את השניה, ולכן ירמיהו מתמקד בהצלתו שלו. בפרק שלנו צדקיהו פונה אל ירמיהו בצורה שונה: "שְׂאֵל אֲנִי אֶתְּךָ דָּבָר אֶל תְּכַחַד מִמֶּנִּי דָּבָר" - צדקיהו מבקש לדעת הכל ולא רק נבואה חלקית. ירמיהו מיואש ואומר שזה לא יעזור, אך המלך נשבע בסתר, וכאן אפשר לראות שגישתו קצת השתנתה.

לאחר השבועה, ירמיהו פותח שתי אפשרויות, גם על פתחה של גהנום יש תקווה ואפשרות לבחור בין שתי חלופות. "וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל צְדָקְיָהוּ כֹה אָמַר ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִם יֵצֵא תֵצֵא אֶל שָׂרֵי מֶלֶךְ בְּבֶל וְחִיתָה נְפִשְׁךָ וְהָעִיר הַזֹּאת לֹא תִשְׁרָף בְּאֵשׁ וְחִיתָה אֶתָּה וּבֵיתְךָ: וְאִם לֹא תֵצֵא אֶל שָׂרֵי מֶלֶךְ בְּבֶל וְנִתְּנָה הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד הַכַּשְׂדִּים וְשָׂרְפוּהָ בְּאֵשׁ וְאַתָּה לֹא תִמְלֹט מִיָּדָם".

צדקיהו, לכל אורך הדרך, נמצא במתח בין גורמים שונים. צדקיהו הוא מלך חלש - גם כששולח אליו בסתר, גם כשאינו עומד בפרץ וגם כאן - "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ צְדָקְיָהוּ אֶל יִרְמְיָהוּ אֲנִי דֹאֵג אֶת הַיְהוּדִים אֲשֶׁר נָפְלוּ אֶל הַכַּשְׂדִּים פֶּן יִתְּנוּ אֹתִי בְיָדָם וְהִתְעַלְלוּ בִּי". תגובת ירמיהו היא שלא יחשוש וזו ההזדמנות האחרונה שלו.

"וַיֹּאמֶר צְדָקְיָהוּ אֶל יִרְמְיָהוּ אִישׁ אֵל יֵדַע בְּדַבְרִים הָאֵלֶּה וְלֹא תָמוּת" - לא ברור מה הכרעת צדקיהו, אך ברור שהוא דורש שירמיהו לא יספר לאיש. צדקיהו מפחד שהשרים ימיתו אותו, אך הוא מתרץ זאת בסכנה לירמיהו.

זה התיאור האחרון של ממלכת יהודה לפני הקריסה המוחלטת. אחד הדברים שנוספים לנו להבנת החורבן, זו דמותו של צדקיהו. צדקיהו אינו דמות של מלך רע - הוא שולח שלוש פעמים לדבר ה'. אולם, בשלוש הפעמים אינו שומע משום שהוא מפחד, הוא אינו מלך חזק. אחד התכונות של מלך הוא היכולות להכריע בדיוק בנקודות האלו, ובכל המקומות צדקיהו אינו מצליח לעמוד בלחץ. החולשה של המלך היא זו שעומדת לרועץ וברגע האחרון היא שמביאה לחורבן.